

RECHTSZEKERHEID ONDER DRUK?

mr W.R. Jonk en mr G.P. Hamer¹

Rechtszekerheid is één van de pijlers van onze rechtstaat. Het is van groot belang voor het functioneren van de maatschappij dat burgers kunnen afgaan op het eindoordeel van een rechter. Op het moment dat een uitspraak van de (straf-) rechter onherroepelijk is geworden bestaat er geen mogelijkheid meer die aan te vechten, bijzondere uitzonderingen als herziening daargelaten.

Hoewel het 'gesloten systeem van rechtsmiddelen' soms leidt tot onbevredigende resultaten is dit sinds jaar en dag intact gebleven. De vraag is of dit systeem bij verstekvonnissen zal kunnen blijven als het thans is, gegeven de ontwikkelingen rond het Europees aanhoudingsbevel (EAB). In dit verband staan wij stil bij de consequenties van een uitspraak die de Rechtbank Amsterdam op 23 november 2004 deed.² Een uitspraak die in de toekomst mogelijk voor de nodige commotie zal gaan zorgen en het gesloten systeem van rechtsmiddelen verder onder zal druk zetten.

Bovengenoemde uitspraak van de rechtbank Amsterdam werd gedaan n.a.v. een Belgisch EAB, op 23 november 2004. Daarbij werd door België de overlevering gevraagd in verband met de executie van een vrijheidsstraf, opgelegd in een te België bij verstek gewezen vonnis. De Overleveringswet³ eist in dit verband dat de door de verzoekende staat opgeëiste persoon in persoon is gedagvaard, of op een andere wijze in persoon op de hoogte is gebracht van de zitting, wil de overlevering toegestaan worden. Is dit niet het geval dan dient de staat die overlevering verzoekt, de garantie te geven dat de opgeëiste persoon "na zijn overlevering in de gelegenheid zal worden gesteld om een nieuw proces te verzoeken en aanwezig te zijn op de terechtzitting."⁴

Hoewel de tekst van de Overleveringswet niet overduidelijk is, blijkt uit de parlementaire geschiedenis dat de wetgever bedoeld heeft de opgeëiste persoon een garantie te geven op een nieuwe inhoudelijke behandeling, waar hij zich dan kan verweren tegen de ten laste gelegde feiten waarvoor hij eerder dus bij verstek veroordeeld is.

Standaard wordt door de Belgische autoriteiten in zo'n geval aangegeven dat de gezochte persoon in België de verzetprocedure tot zijn beschikking heeft. De vraag voor de rechtbank was echter of dit voldoende is voor de garantie die de wetgever bedoeld heeft. In ieder geval oordeelde de Hoge Raad⁵ op 15 juni 2004 nog dat in de (oude) uitleveringsprocedure de mogelijkheid van verzet reden is de uitlevering als een vervolgingsuitlevering en niet als een executie-uitlevering aan te merken en daar werd de uitlevering dan ook werd toegestaan.

"3.5. Op grond van het vertrouwensbeginsel, dat ingevolge de tussen België en Nederland bestaande verdragsverhoudingen heeft te gelden, dient uitgegaan te worden van de juistheid van de door de verzoekende Staat gedane mededelingen. Nu uit de door de Belgische autoriteiten verstrekte informatie volgt dat de opgeëiste persoon nog verzet kan instellen tegen meergenoemd verstekvonnis, is het oordeel van de Rechtbank dat zulks niet meer mogelijk is en dat hier sprake is van een uitlevering ter executie van de straf, opgelegd bij een onherroepelijk vonnis, onbegrijpelijk. Voorzover het middel daarover klaagt, is het terecht voorgesteld."

De rechtbank Amsterdam acht de door de Belgische autoriteiten gegeven garantie op een verzetsprocedure in de overleveringsprocedure niet voldoende om de veroordeling bij verstek te compenseren, als de ontvankelijkheid van het verzet nog ter discussie staat.

¹ Beiden verbonden aan Cleerdin & Hamer Advocaten te Amsterdam

² Rb Amsterdam, 23 november 2004, NJ 2005/8

³ Staatsblad 2004, 195

⁴ artikel 12 Overleveringswet

⁵ Hoge Raad 15 juni 2004, LJN AO9918. Zie ook Hoge Raad 5 oktober 2004, LJN AQ8806

In twee latere uitspraken acht de Rechtbank de verzetsgarantie wel voldoende.⁶ Daar wordt echter door de Belgische autoriteiten niet gerept over de ontvankelijkheid van het verzet. De raadsman van de opgeëiste persoon moet deze kwestie dus uitdrukkelijk ter discussie stellen, aangezien de wetgever een nieuwe inhoudelijk behandeling voor ogen had bij het stellen van de eis van artikel 12 Overleveringswet. Een garantie op een nieuwe inhoudelijke behandeling is er niet, wanneer het verzet mogelijk niet-ontvankelijk is. De rechtbank overweegt in haar uitspraak van 23 november 2004:

“De rechtbank is van oordeel dat, hoewel vast is komen te staan dat de opgeëiste persoon naar Belgisch recht rechtsgeldig – op het door hem gekozen domicilie - is opgeroepen, niet voldaan is aan de vereisten van artikel 12 OLW.

De garantie dat allereerst de ontvankelijkheid van een aangetekend verzet dient te worden beoordeeld alvorens de opgeëiste persoon na diens overlevering gebruik kan maken van zijn verdedigingsrecht in een verzetprocedure, is in dit verband onvoldoende, hoe rechtsgeldig de Belgische procedure ook moge zijn.”

De garantie van de Belgische autoriteiten dat er een mogelijkheid van verzet bestaat wordt dus onvoldoende geacht om een nieuwe inhoudelijke behandeling te garanderen.

Een in België bij verstek veroordeeld persoon kan door Nederland dus niet worden overgeleverd indien hij de dagvaarding niet in persoon heeft ontvangen, of op andere wijze in persoon op de hoogte is gebracht van de zitting en het niet zeker is dat hij in België een nieuw inhoudelijk proces krijgt. Ook niet als er in België een betekening heeft plaatsgevonden die voldoet aan de door de Belgische wet gestelde vereisten.

Een soortgelijke situatie, namelijk dat België weigert een in Nederland bij verstek veroordeelde aan Nederland over te leveren, is voorzienbaar nu de Belgische Overleveringswet een soortgelijke bepaling kent als de Nederlandse⁷, Nederland nogal gemakkelijk is met het veroordelen bij verstek zonder dat de verdachte in persoon is gedagvaard of op andere wijze in persoon in kennis is gesteld van de zitting en Nederland het gesloten systeem van rechtsmiddelen kent, zodat een onherroepelijke uitspraak onherroepelijk blijft.

De consequentie van het creëren van een ware Europese rechtsruimte, doelstelling van het EAB, is dan ook dat België en Nederland onder omstandigheden vrijplaatsen zijn voor in het andere land bij verstek veroordeelden.⁸

Gezien de doelstelling van het Europees aanhoudingsbevel en de Overleveringswet kan dit natuurlijk niet de bedoeling van de wetgever zijn geweest. Feit is echter dat de wetsgeschiedenis wel tot de door de Amsterdamse rechtbank in haar uitspraak van 23 november 2004, genomen uitkomst kon leiden en deze beslissing in cassatie niet toetsbaar is. Het hoeft geen betoog dat de ‘ware Europese rechtsruimte’ er niet op vooruit gaat als Nederlandse veroordeelden in België veilig zouden zijn voor de Nederlandse justitie vanwege het gesloten systeem van rechtsmiddelen.

Het gevolg van deze nieuwe, vrijwel kamerbreed gedragen, wet is dat geen Nederlandse politicus zich nog zal kunnen beklagen indien de Belgische rechter de overlevering van een bij verstek veroordeelde weigert, ook niet als er een veroordeling is terzake van afschrikwekkende feiten. Dan had de Kamer maar even moeten nadenken. Dat politici zich echter niet zullen laten verleiden tot het alsdan doen van retorische mededelingen is, gegeven de commotie die er in de tachtiger jaren was rondom de vermeende niet uitlevering van de Heineken-ontvoerders door Frankrijk, nauwelijks voorstelbaar

⁶ LJN AR7224 en LJN AT2565

⁷ Artikel 7 Belgische Overleveringswet

⁸ Dat het EAB zo voor Baarle-Nassau sedert de teloorgang van de Femis bank, HR 2 oktober 1998, NJ 1999/467, geheel nieuwe perspectieven met zich meebrengt, spreekt voor zich,

Als de Belgische rechter de Belgische Overleveringswet net zo gaat toepassen als de Nederlandse rechter de Nederlandse Overleveringswet is het, zeker indien het gaat om politiek gevoelige strafzaken, dan ook wachten op kamervragen waarin de juistheid van dit gevolg van de net ingevoerde Overleveringswet heftig ter discussie gesteld zal worden. Nu Nederland ook niet uit de ware Europese rechtsruimte wil stappen, zal de noodzaak tot het handhaven van het gevolg van de huidige verstekprocedure ter discussie gesteld worden. Dat het gesloten systeem van rechtsmiddelen dan zo zal kunnen blijven bij verstekvonnissen als nu lijkt ons zeer twijfelachtig. Dat zo een wijziging van het Nederlandse strafprocesrecht (mede) veroorzaakt zal worden door een Belgische rechter was, naar wij menen, niet geheel voorspelbaar voor het Nederlandse parlement.